

„Egészen csinosan vagyunk már...” Kitelepített németek levelei 1948-ból ^[1]

Magyarország német megszállásáért és az ország második világháborús szenvedése miatt a hazai közvélemény többsége és a politikai vezetés egy része az ország német ajkú lakosságát igyekezett kollektív felelősséggel sújtani. Vagyonuk elkobzásával gazdasági haszonra tett szert az ország, és a kitelepítéssel elősegítették, hogy a II. világháború után Magyarország lakosságának nemzetiségi összetétele a magyarság javára változzon. Tény, hogy ezt megelőzően a hazai németek közül sokan beléptek a Volksbundba, és egy részük együttműködött a megszálló német hadsereggel, de a teljes etnikum megbélyegzése igazságtalan és embertelen lépés volt. A teljes háborús felelősséget a hazai németekre áthárítani próbáló felsőbb politikai szándék azonban nem tudta az ún. kisebbségek egy részének a véleményét megváltoztatni az elhurcoltakról, és továbbra is megmaradtak barátoknak, jó ismerősöknek, amit az itt közölt, a véletlen folytán előkerült magánlevelek is tanúsítanak.

1945 után Magyarországon – akárcsak a térség többi országában – a nemzetiszocializmus mellett a kisebbségeket, elsősorban a németeket tették felelőssé a második világháború kirobbantásáért. Az ország 1944-ben bekövetkezett német megszállása, továbbá a Volksbund-tagok egy részének harsány pángermán propagandája, magyarellenes megnyilvánulásai fokozták a magyar társadalomban már korábban is meglévő németellenes indulatokat, amelyek a háború befejeződése után felerősödtek. [1] A korabeli magyar közvélemény többsége támogatta a Hitler „zsoldosainak”, „ötödik hadoszlopának” titulált „svábok” kiűzését. A Magyarországon és a környező országokban élő német lakosság kitelepítését a győztes nagyhatalmak potsdami értekezletén határozták el 1945 nyarán. A Lengyelországból elűzött vagy elmenekült németek száma hét–nyolcmilliót, a csehszlovákiaiaké 2,6–3 milliót, a magyarországiaké pedig több mint 200 ezret tett ki. Ezzel gyakorlatilag megszűnt a csehszlovákiai német kisebbség, a magyarországi pedig a felére csökkent. [2] Az 1945 májusában létrehozott Népgondozó Hivatal adatai szerint Magyarországról az elkövetkező években mintegy 185 ezer németet telepítettek ki (más adatok szerint 166 800 személyt), [3] a többiek önként távoztak, vagy a második világháború végén bevonuló szovjet csapatok hurcolták el őket.

Már kitelepítésük előtt számos jogfosztó intézkedést vezettek be a hazai németek ellen. Az első fontosabb intézkedés, amely érintette őket, az 1945. évi földreform volt, amely a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földművelők termőterülethez juttatásáról rendelkezett. A Magyar Kommunista Párt (MKP) terjesztette be a Nemzeti Parasztpárt (NPP) által kidolgozott rendeletet, amelyben szerepelt az egykori Volksbund-tagok vagyonának elkobzása is. Annak eldöntésére, hogy ki számított a német birodalmi érdekeket szolgáló egykori szervezet tagjának, Nemzethűségi Igazoló Bizottságok alakultak. [4] Ezekben belül minden esetet egyénileg bíráltak el, nem volt jogprecedens. Fontos eleme volt a földreformnak, hogy azon jogosultakat, akik lakhelyükön nem jutottak földhöz, áttelepíthették olyan területre, ahol viszont hozzájuthattak. Mivel a szomszédos országokból hazatérő magyarokat, illetve a Bácskából menekülő kényszerülők bukovinai székelőket is birtokhoz kellett juttatni, komolyan felmerült a svábok kényszer-kitelepítésének kérdése. [5] A kormány hajlandónak mutatkozott a kitelepítések elindítására, de 1945 végéig megpróbálta elkerülni, hogy ebben az ügyben a kollektív felelősség elve alapján ítélkezzenek. A kollektív bűnösség elvének alkalmazását leginkább az MKP és az NPP támogatta a szociáldemokratákkal szemben, akik csak a háborús bűnösöket internálták volna.

A kormány a kitelepítés elkezdését a nagyhatalmi engedélyeztetéstől tette függővé. Egyrészt azért, mert a csehszlovák kormány arra készült, hogy megkezdi az országa területén élő magyarok áttelepítését. Ha pedig a magyar kormány önállóan dönt a németek kitelepítéséről, akkor elveszti a tiltakozáshoz való erkölcsi alapját. [6] A legfontosabb érv a nagyhatalmi döntéshozók bevonása mellett mégis az volt, hogy az általuk kibocsátott engedéllyel a felelősség megoszlik közöttük és Magyarország akkori vezetése között. [7]

A kitelepítendőek számát illetően eleinte 200 ezer főben gondolkodtak, végül ezt a kört a korábbi Volksbund-tagok mellett az 1941. évi népszámláláskor magukat német nemzetiségűnek vallókkal azonosították. Ennek a döntésnek az a nézet volt az alapja, hogy akik nem magyar nemzetiségűnek vallották magukat a népszámláláskor, azok úgynevezett kiszakították magukat a magyar nemzet testéből. A népszámlálási adatok alapján ez mintegy 300 ezer főt érintett. Részletesebb elemzések alapján kiderült, hogy a teljes létszámba beletartozott 60 ezer, 12 éven aluli gyermek is, akik nem is lehettek tagjai a Volksbundnak. [8] Az 1945. május 14-i kormányértekezlet után a magyar kormány kérte a nagyhatalmak engedélyét, amit a potsdami határozatok XIII. cikkelye által meg is kapott. [9] A kitelepítések tényleges megkezdésével azonban meg kellett várni a nagyhatalmak megfelelő tájékoztatását. [10] Erre 1945. november végén került sor, amikor is a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács közvetítette döntését a nem sokkal korábban megalakult Tildy-kormány felé. A jegyzékben közel 500 ezer német nemzetiségű magyar állampolgár amerikai megszállási övezetbe való telepítését követelték, ehhez pedig egy kitelepítési ütemterv elkészítését rendelte el a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEZB). Ez a döntés lényegében a teljes magyarországi németajkú etnikum elhurcolását tette volna lehetővé. [11]

Az 1945. december 22-i minisztertanácsi ülés után december 29-én elfogadták a 12.330/1945. M. E. sz. rendeletet, amely a magyarországi németek Németországba való áttelepítéséről szólt. Az utolsó pillanatig vita folyt az érintettek köréről; habár a rendeletben szerepeltek kivételezések, az valójában mégis kollektív büntetést határozott meg. Az 1945. május 14-i kormányértekezlet és a kitelepítési rendelet meghozatala közötti időszakról összességében az mondható el, hogy a viták tárgyát a potsdami határozatok értelmezése és az ahhoz kapcsolódó novemberi kiegészítések képezték. E dokumentumok kötelező érvényéről ugyanis nem minden döntéshozó volt meggyőződve. [12] Végül azonban a pártok egyetértésre jutottak a németek kitelepítésének szükségességében. A SZEZB nyomása is közrejátszhatott abban, hogy a Tildy-féle koalíciós kormány szociáldemokrata miniszterei végül kénytelenek voltak elfogadni a rendeletet. [13]

A Magyarországon már a 18. század óta élő, összességében sikeresen asszimilálódott, de a nemzeti öntudatát megőrző német kisebbség sorsáról tehát tárgyalótermekben, különböző üléseken döntöttek a nagyhatalmak és a magyar kormány képviselői. Rendeletek, határozatok születtek, amelyek közel 200 ezer ember sorsára voltak hatással. Az ellenük tervezett intézkedések híre már korábban eljutott hozzájuk, félelemben és bizonytalanságban tartva őket.

Kitelepítés előtt álló német családok Magyarországon, 1946
Fotó: John Phillips

A magyarországi németek kitelepítése a Budapest környéki falvakban indult meg, az első szerelvények 1946. január 19-én Budaörsről gördültek ki Németország amerikai megszállási övezete felé.[14] A kitelepítések ezt követően a Dunántúlon, majd pedig május-júniustól a Duna-Tisza közén és a Tiszántúlon folytatódtak.[15] A kitelepítettek gyakorlatilag minden vagyonukat hátrahagyva, nincstelenül hagyták el az országot, marhavagonokba zsúfolva. A magyar társadalom egy része hangot adott tiltakozásának a németiséget ért embertelen bánásmód miatt. A szociáldemokrata *Kéthly Anna*[16] az országgyűlés alelnökéként tiltakozott a „svábokat” ért atrocitások ellen, és *Mindszenty József*[17] esztergomi hercegprímás vagy *Ordass Lajos*[18] evangélikus püspök felszólalásainak is jelentős visszhangja volt. A deportálások azonban a tiltakozások hatására sem álltak le. Számos településen szűkítették ugyan a kitelepítendő névjegyzékét, de a rendezetlen közjogi helyzet miatt kurrens jelenség volt, hogy amikor a felmentési határozat megérkezett, az érintettek már elhagyták az országot.[19] 1946 júliusától megrekedtek a kitelepítések, mivel a befogadó országban belpolitikai válságot okozott a Magyarországról beáramló közel 120 ezer ember. A kitelepítések az 1947-es országgyűlési választások után folytatódtak, ekkor a magyarországi „svábok” már Németország szovjetek által ellenőrzött részére kerültek. Ennek a második hullámnak a befogadó zóna telítődése vetett véget 1948-ban.[20]

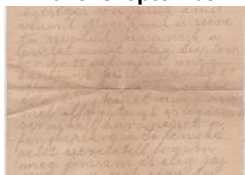
Németek kitelepítése Magyarországról, 1947

Összességében elmondható, hogy a hazai németiség rendkívül súlyos emberi, anyagi és erkölcsi veszteségeket szenvedett a második világháború befejezését követő néhány évben. Az 1941-ben a németiség tulajdonában lévő, hozzávetőleg 640 ezer holdnyi földbirtok 75%-át elvették tőlük, 60 ezer lakóingatlanjukból közel 45 ezret elkoboztak. Jelentős veszteség érte őket ingóságaikban, haszonállataikban is. A kitelepítettek ingó és ingatlan vagyona a magyar államra szállt. Az elűzések után nagyjából tízezer hazai németről tudunk, akik bujkálva kerültek el a kitelepítést, vagy később visszaszöktek. Mivel ők elvesztették magyar állampolgárságukat, így illegálisan tartózkodtak Magyarországon. 1949-ig folyamatos nőtt a visszaszököttek száma, akik korábbi lakóhelyükön lettek menedéket rokonoknál, ismerősöknél.[21] Később enyhült a kormányzat magatartása a hazai németekkel szemben, a munkavállalási és a lakóhelyi korlátozások megszűntek, az 1950. márciusi 84/1950. M. T. sz. rendelet pedig lehetővé tette, hogy visszanyerjék magyar állampolgárságukat, de anyagi jóvátérítés nélkül.[22]

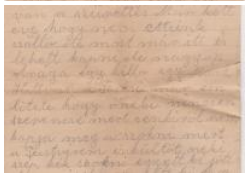
A második világháború utáni jogfosztások traumáját az itthon maradt németiség csak lassan heverte ki: a földreform, illetve az egyéb kisajátítások során végrehajtott tömeges vagyonelkobzások következtében súlyos gazdasági veszteséget szenvedett el, és éveken át teljes kiszolgáltatottságban élt. A legsúlyosabb veszteség mégis az volt, amit az emberi méltóságukban kellett elszenvedniük az elhurcoltaknak. Az otthonaikból kitoloncolt, nincstelenül vált embereknek ismeretlen környezetben kellett új életet kezdeni. A kitelepítést elkerülők esetében pedig jelentősen csorbult nemzeti öntudatuk, közösségeik, önkormányzataik felbomlottak, és egyre általánosabbá vált a magyarság soraiba való asszimilálódásuk.

Az alábbi levelek egy régiségpiacon vásárolt könyv lapjai közül kerültek elő, talán egy hagyaték részét képezték. Tudvalevő, hogy az úgynevezett „ego-dokumentumok” az egyén szemszögéből mutatják be az átélte történelmet, a különböző személyes narratívák által színesítve. A naplókkel ellentétben, ahol egy történelmi folyamat és az egyén személyiségének változása is nyomon követhető, a levelezéseken keresztül csupán egy bizonyos állapotot lehet rekonstruálni, amelyet torzíthat az olvasó felé mutatott megfelelési vágy is.[23] Az itt közölt levelek egyikét a „Megyei család”-nak, azaz a Megyei családnak címezték, a másik pedig egy bizonyos „Boriskát” szólít meg, aki nagy valószínűséggel Megyei lánya lehetett. A címzés alapján a Megyei család a Budapesttől 30 kilométerre fekvő, Ráckeve melletti Szigetcsépen élt. Ez a helység is megszenvedte a kitelepítéseket, 1946 májusában 460 német nemzetiségi lakost hurcoltak el innen Bajorországba.[24] Az általam talált levelek szerzői is közülük valók lehetnek. A dokumentumok a kitelepítés utáni életkezdésről számolnak be. Az 1948. szeptember 28-án kelt levél egy önmagukat „Fercsi és Marna” (?) becenévvel illető házaspártól származik. Jókívánságaikat közlik a Megyei család felé, utalva arra, hogy fényképeket cseréltek egymás között, és megemlítik az őket sanyargató honvágyat is. A szüret időszakában a hazai szőlő iránti vágyakozás táplálta bennük ezt az érzést. Kiderül az is, hogy két éve nem jutottak hozzá ehhez a gyümölcsöshöz, azóta, amióta elhagyták településüket. Ez az időintervallum egybevág a szigetcsépi internálások 1946-os dátumával. A levélből megtudjuk azt is, hogy a németországi szőlő túl drága számukra, kilójának ára 1 márka 60 pfennig. A házaspár a levél elején azt is megírja, hogy a Megyei család szeptember 3-án kelt levele már 21-én megtalálta őket, ezzel utalva a postaszolgálat viszonylagos gyorsaságára, ellenben panaszkodnak arra, hogy a küldeményként továbbított zoknik nem érték el a címzettet. A forrás hiányossága, hogy a boríték elveszett, így a keltezésen és a házaspár nevén kívül semmilyen személyi adat nem maradt fent.

Az 1948. szeptember 28-án kelt levél

[4]

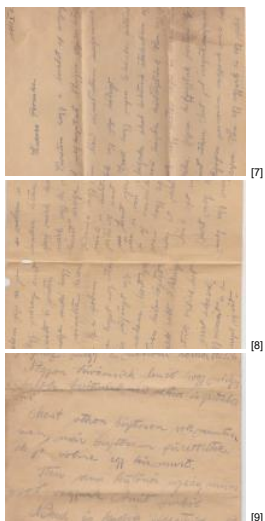

[5]

[Tovább a galéria oldalára](#) [6]

Az 1948. október 2-i dátummal ellátott levél a Mayer családtól származik, a feleség vetette papírra németországi életkezdését. A levél elején megemlíti, hogy megkapták a nekik küldött ruhaanyagot, amiből kőtény készült, tehát ebből a szempontból ők szerencsésebbek voltak, mint az előző házaspár. A levél fő részéből kiderül, hogy a család már elhagyta a lágert, ahol addig éltek, és egy városi, egyszobás lakásba került, melynek alapterülete 12 négyzetméter, alapberendezése egy ágyból, egy kályhából és egy heverőszerű bútorból állt. A bútorzat kiegészítése végett a férj készített egy szekrényt és egy asztalt is. A szűk kis lakás a gyűjtőtáborhoz képest hatalmas előrelépés, a feleség is úgy fogalmaz, hogy „egészen csinosan vagyunk már...”. Ebben a táviratban is találunk utalást a magas élelmiszerárakra: „Ötven márk úgy ki megy az élelemre, ez iten kicsit drága.” Ennek az információnak a tükrében az előző levélben említett, majdnem 2 márkába kerülő szőlő valóban drága, a havi étkezésre szánt pénz 3–4%-a. A levélíró rákérdez, hogy Boriska valóban férjhez megy-e, melyet egy más forrásból tud. Ez arra enged következtetni, hogy azon a településen több, Szigetcsépről elhurcolt személy is élt, akik szintén tartották a kapcsolatot Magyarországgal és egymással is. A dokumentum alapvetően pozitív hangvételű, az új lakás otthonossá tételét ecseteli, viszont a befejező részben – az előző levélhez hasonlóan – itt is találunk utalást a szüretre, amely honvágyat ébresztett a család tagjaiban.

Az 1948. október 2-án kelt levél

[7]

[8]

[9]

[Tovább a galéria oldalára](#) ^[10]

[1] KUGLER JÓZSEF: A második világháború utáni népességmozgások hatása Mezőberény etnikai és vallási összetételére. CHOLNOKY Győző (szerk.): *Földönfutók. A Magyarországot érintő kényszerleltetések a II. világháború alatt és után*. Lucidus Kiadó, Bp., 2008. 169.

[2] ROMSICS IGNÁC: *Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században*. Napvilág Kiadó, Bp., 1998. 278.

[3] TÓTH ÁGNES: *Hazatértek. A németországi kitelepítésből visszatért magyarországi németek megpróbáltatásainak emlékezete*. Gondolat Kiadó, Bp., 2008. 15–16.

[4] RITTER GYÖRGY: *Hazáink. Német és magyar kényszeremigrációs sors a második világháború utáni Magyarországon egy Buda környéki község szemszögéből*. Napkút Kiadó, Bp., 2018. 18.

[5] Uo. 17.

[6] TILKOVSKY LORÁNT: *Nemzetiség és magyarság, Nemzetiségpolitika Magyarországon Trianontól napjainkig*, IKVA Könyvkiadó Kft., Bp., 1994, 140.

[7] MARCHUT RÉKA: *Töréspontok. A Budapest környéki németység második világháborút követő felelősségre vonása és annak előzményei (1920–1948)*, Bp., 2015, 199.

[8] FEHÉR ISTVÁN: *A magyarországi németek kitelepítése 1945–1950*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1988. 68.

[9] MARCHUT: i. m. 191.

[10] Uo. 195.

[11] FEHÉR: i. m. 76.

[12] MARCHUT: i. m. 191–93.

[13] TILKOVSKY: i. m. 145.

[14] TÓTH ÁGNES: *Telepítések Magyarországon 1945–1948 között. A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák–magyar lakosságcsere összefüggései*. Kecskemét, 1993, 117.

[15] FEHÉR: i. m. 114.

[16] Kéthly Anna (1889–1976): szociáldemokrata politikus, az Országgyűlés második női tagja, parlamenti képviselő.

[17] Mindszenty József (1892–1975): Esztergom érseke, Magyarország utolsó hercegprímása, bíboros, a hazai katolikus egyház jelentős alakja.

[18] Ordass Lajos (1901–1978): evangélikus püspök, a Lutheránus Világszövetség alelnöke.

[19] FEHÉR: i. m. 111.

[20] TILKOVSKY: i. m. 142.

[21] RITTER: i. m. 22.

[22] TÓTH: i. m. 391.

[23] Erre vonatkozóan lásd KÖVÉR GYÖRGY: Énazonosság az ego-dokumentumokban. Napló, történetírás, levelezés. In: Uő: *Biográfia és társadalomtörténet*. Osiris Kiadó, Bp., 2014, 99–123.

[24] *A magyarországi németek kitelepítése és az 1941. évi népszámlálás*, Központi Statisztikai Hivatal, Bp., 2004. <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/egyeb/nemet/data/telepules.html> ^[11]

Címkék:

[svábok](#) ^[12]

[kitelepítés](#) ^[13]

[második világháború](#) ^[14]

[nemzetiségek](#) ^[15]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 4. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/egesz-en-csinosan-vagyunk-mar-kitelepített-nemetek-levelei-1948-bol>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/egesz-en-csinosan-vagyunk-mar-kitelepített-nemetek-levelei-1948-bol>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/10842297_f7ec98768d9de4f55189d15d4305c798_wm.jpg

[3] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/kitelepites.jpg>

[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/1948-szeptember-28-kelt-level/eredetilevel1948ix281old.jpeg>

[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/1948-szeptember-28-kelt-level/eredetilevel1948ix282old.jpeg>

[6] <https://www.archivnet.hu/az-1948-szeptember-28-kelt-level>

[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-1948-oktober-2-kelt-level/eredetilevel1948x21old.jpeg>

[8] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-1948-oktober-2-kelt-level/eredetilevel1948x22-3old.jpeg>

[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-1948-oktober-2-kelt-level/eredetilevel1948x24old.jpeg>

[10] <https://www.archivnet.hu/az-1948-oktober-2-kelt-level>

[11] <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/egyeb/nemet/data/telepules.html>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/svabok>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kitelepites>

[14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/masodik-vilagahaboru>

[15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nemzetisegek>